

MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR TUSHUNCHASI, MAZMUN-MOHİYATI HAMDA ULARNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Muallif: Murod Saidov

Annotatsiya

Mazkur maqolada milliy va umuminsoniy qadriyatlarning nazariy asoslari, ularning mazmun-mohiyati, jamiyat taraqqiyotidagi oʻrni hamda yosh avlod tarbiyasidagi pedagogik ahamiyati ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar bilan umuminsoniy qadriyatlarning uygʻunligini ta'minlashning dolzarb masalalari yoritilgan. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida oʻquvchilarda milliy gʻurur, vatanparvarlik, bagʻrikenglik, insonparvarlik va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish yoʻllari koʻrsatib berilgan.

Kalit soʻzlar: milliy qadriyat, umuminsoniy qadriyat, pedagogika, ma'naviyat, tarbiya, ta'lim, yoshlar, vatanparvarlik, milliy oʻzlik, ma'naviy barkamollik.

Abstract

This article analyzes the theoretical foundations of national and universal values, their essence, their role in the development of society, and their pedagogical significance in the education and upbringing of the younger generation from a scientific and pedagogical perspective. Furthermore, it highlights the contemporary issues of ensuring the harmony between national and universal values within the educational process. Based on modern pedagogical approaches, the article presents effective ways of fostering national pride, patriotism, tolerance, humanism, and civic responsibility among students.

Keywords: national values, universal values, pedagogy, spirituality, upbringing, education, youth, patriotism, national identity, spiritual maturity.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda har bir davlatning barqaror taraqqiyoti, avvalo, ma'naviy yetuk, mustaqil fikrlaydigan va yuksak axloqiy fazilatlarga ega insonlarni tarbiyalash bilan chambarchas bog'liqdir¹. Zamonaviy dunyoda iqtisodiy, siyosiy va madaniy integratsiya jarayonlarining kuchayishi, turli mafkuraviy tahdidlar, ommaviy madaniyatning keng tarqalishi hamda axborot oqimining keskin ortishi yoshlarning ma'naviy dunyoqarashiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois milliy va umuminsoniy qadriyatlarni asrab-avaylash, ularni yosh avlod ongiga chuqur singdirish hamda ta'lim-tarbiya tizimiga samarali integratsiya qilish bugungi kunning eng dolzarb pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi². Milliy qadriyatlar har bir xalqning ko'p asrlik tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan urf-odatlar, an'analari, tili, dini, madaniyati, ma'naviy merosi va turmush tarzini o'zida mujassam etadi. Aynan shu qadriyatlar xalqning milliy o'zligini, tarixiy xotirasini va ma'naviy qiyofasini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Umuminsoniy qadriyatlar esa barcha xalqlar uchun mushtarak bo'lgan tinchlik, insonparvarlik, adolat, bag'rikenglik, erkinlik, qonun ustuvorligi, inson huquqlarini hurmat qilish, mehr-oqibat va hamkorlik kabi ezgu tamoyillarni o'z ichiga oladi. Ushbu qadriyatlar o'zaro uyg'unlashgan holda barkamol shaxsni tarbiyalashning mustahkam poydevorini yaratadi. Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonida inson kapitalini rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish hamda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini yuksaltirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilanmoqda. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari, xususan, **"Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, Kadrlar tayyorlash milliy modeli**, shuningdek, **2030-yilgacha mo'ljallangan**

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, 2022

² O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023 Ta'lim to'g'risida"gi Qonun

ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan bir qatorda yuksak ma'naviy fazilatlarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Pedagogika fanida qadriyatlar shaxsning ma'naviy kamoloti, ijtimoiy faolligi va fuqarolik pozitsiyasini shakllantiruvchi muhim omillardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ta'lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayangan holda tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyat o'quvchilarda Vatanga muhabbat, milliy g'urur, tarixiy merosga hurmat, bag'rikenglik, mas'uliyat, halollik va insonparvarlik kabi fazilatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bunday yondashuv yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlaydi, ularni turli yot g'oya va zararli axborotlardan himoya qilishda muhim pedagogik vosita bo'lib xizmat qiladi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi milliy va umuminsoniy qadriyatlarning mazmun-mohiyatini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilish, ularning o'zaro uyg'unligini yoritish hamda ta'lim-tarbiya jarayonidagi pedagogik ahamiyatini ochib berishdan iborat. Shuningdek, maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida yosh avlodda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishning samarali usullari hamda amaliy jihatlari yuzasidan ilmiy xulosalar va tavsiyalar bayon etiladi. Milliy qadriyatlar muayyan xalqning asrlar davomida shakllangan tarixiy, madaniy va ma'naviy tajribasini o'zida mujassam etuvchi, avloddan-avlodga meros bo'lib o'tadigan moddiy hamda ma'naviy boyliklar majmuasidir³. Ular xalqning urf-odatlarini, an'analari, tili, dini, madaniyati, san'ati, axloqiy me'yorlari, milliy dunyoqarashi va turmush tarzini ifodalaydi. Milliy qadriyatlar jamiyatning ma'naviy taraqqiyotini ta'minlovchi muhim omil bo'lib, xalqning milliy o'zligini, tarixiy xotirasini va madaniy merosini saqlash hamda rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Milliy qadriyatlar shaxsning ma'naviy kamoloti, axloqiy tarbiyasi va ijtimoiy faolligini shakllantirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, globallashuv sharoitida turli madaniyatlarning o'zaro ta'siri kuchayib borayotgan bir paytda milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, ularni yosh avlod ongiga chuqur singdirish va zamonaviy ta'lim tizimiga integratsiya qilish dolzarb

³ Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki milliy qadriyatlar insonda Vatanga muhabbat, milliy g'urur, tarixiy merosga hurmat, mehnatsevarlik, halollik, bag'rikenglik va fuqarolik mas'uliyati kabi yuksak fazilatlarni shakllantiradi. Milliy qadriyatlarning tarkibiga xalqning milliy urf-odat va marosimlari, ona tili, tarixiy obidalari, madaniy merosi, oilaviy qadriyatlari, xalq og'zaki ijodi, milliy san'at va adabiyot, mehmondo'stlik, kattaga hurmat, kichikka izzat, vatanparvarlik, saxovatpeshalik hamda o'zaro hamjihatlik kabi qadriyatlar kiradi.⁴ Mazkur qadriyatlar nafaqat xalqning ma'naviy boyligini aks ettiradi, balki jamiyatda sog'lom ijtimoiy munosabatlarni qaror toptirish va yoshlarni barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazishda muhim tarbiyaviy vosita bo'lib xizmat qiladi. Pedagogik nuqtai nazardan milliy qadriyatlar ta'lim-tarbiya jarayonining mazmunini boyituvchi muhim omil hisoblanadi. Dars va tarbiyaviy mashg'ulotlarda milliy qadriyatlardan samarali foydalanish o'quvchilarning milliy o'zligini anglashiga, tarixiy xotirasini mustahkamlashga, ma'naviy-axloqiy fazilatlarini rivojlantirishga hamda mustaqil hayotga tayyorlanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'un holda o'rgatish yoshlarni zamonaviy bilim va kompetensiyalarga ega, ma'naviy barkamol hamda raqobatbardosh shaxs sifatida tarbiyalashning muhim shartlaridan biri sanaladi. Shunday qilib, milliy qadriyatlar xalqning ma'naviy taraqqiyoti va milliy o'zligini belgilovchi eng muhim omillardan biri bo'lib, ularni asrab-avaylash, rivojlantirish va yosh avlod ongiga chuqur singdirish bugungi ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Milliy qadriyatlarga tayangan holda tashkil etilgan pedagogik faoliyat barkamol avlodni tarbiyalash, jamiyatda ma'naviy barqarorlikni ta'minlash hamda milliy taraqqiyotning uzluksizligini kafolatlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- Case-study;
- Debate;

⁴ O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. "Qadriyat" maqolasi. – Toshkent.

- Muammoli ta'lim;
- Loyihaviy ta'lim;
- Storytelling;
- STEAM yondashuvi;
- Raqamli pedagogika;
- Integrativ ta'lim.

Mazkur metodlar o'quvchilarning faqat bilim emas, balki qadriyatlarga asoslangan kompetensiyalarini rivojlantiradi. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida yoshlarni milliy qadriyatlarga sodiq, zamonaviy bilim va kasb-hunarga ega, xalqaro maydonda raqobatbardosh shaxs etib tarbiyalash ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Ta'lim muassasalarida:

- "Ma'naviyat soatlari";
- "Besh muhim tashabbus";
- kitobxonlik targ'iboti;
- vatanparvarlik tadbirlari;
- milliy bayramlar;
- tarixiy obidalarga sayohatlar

orqali yoshlarning ma'naviy dunyosi boyitilmoqda.

Xulosa

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar barkamol shaxsni tarbiyalashning nazariy hamda amaliy asosini tashkil etadi. Zamonaviy ta'lim tizimida ushbu qadriyatlarni uyg'un holda o'quv-tarbiya jarayoniga tatbiq etish yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlaydi, ularda fuqarolik mas'uliyati, milliy g'urur va umuminsoniy fazilatlarni rivojlantiradi. Kelajak taraqqiyoti, avvalo, yuksak ma'naviyatli va intellektual salohiyatga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalash bilan chambarchas bog'liq.

Shu bois pedagoglar milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ta'limning barcha bosqichlariga integratsiyalash orqali barkamol avlodni shakllantirishga alohida e'tibor qaratishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Mirziyoyev Sh.M. **Yangi O'zbekiston strategiyasi.** – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
4. Karimov I.A. **Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.